

Päiviö Muhonen  
esitelmä 12.4.1983

**KUOLINSYISTÄ SUOMESSA  
KYMMENTUOTISKAUTENA 1851-1860**

Seuraava tilasto perustuu Suomen lääketieteellisen seuran ensimmäisen sihteerin kamarineuvos Frans Johan Rabben (1801-1879) kokoamaan tilastoon, joka on julkaistu Suomen Lääkäriseuran julkaisuja sarja numerossa 4. F J Rabbe toimi myöhemmin monivuotisena kamreerina lääkintöylihallituksessa ja tällöin pelasti unohduksesta Suomen lääkintähuoltoa koskevan virallisen aineiston ja näin oli luotu pohja sille historialliselle pohjalle, jolle maamme nykyinen lääkintöorganisaatio sen kaikissa ilmenemis-  
muodoissaan perustuu.

1811 Suomen taulukkolaitoksen käyttöönottona muotoilu kuolinsyynimistöistä päti vaikkakin jo hieman vanhentuneena sinäkymmentuotiskautena, jota nyt käymme kääntämään suomeksi tästä ruotsinkielisestä muodostaan. Edellään mainittu taulukkolaitoksen aakkosellinen luettelo oli tarkoitettu helpottamaan papiston työtä, jolle tämän tapainen kuolinsyytaulukointi lankesi. Sairauksien ja kuolinsyiden tarkempi tilastointi teki mahdolliseksi myöhemmin sairauksien ryhmittelyn ja systemaattisen lajitelun. Jo tänä aikana tilastollinen vaatimus Euroopan erimaiden tilastolaitoksissa oli kiristynyt lähemmäksi myöhempien aikojen tasoa. F J Rabbe kaukonäköisenä henkilönä näki, että näitä papiston kehittämiä kuolleisuus-  
taulukkoja tulisivat tuonnempana käsittelemään paremman tieteellisen koulutuksen saaneet lääkärit.

Vuosikymmenenä 1851-1860 ei vielä ollut mahdollista papiston avuksi saada lääketieteellistä asiantuntemusta

tässä kuolinsyytaulukoinnissa. Kaupungeissa oli keskimäärin yksi lääkäri 18.000 asukasta kohti ja tämä suhde jo kertoo kaikkein syvimmän syyn asiantuntija-avun puutteelle. Ainoastaan niissä kaupungeissa, joissa oli kaupunginlääkäri voitiin vaatia, että mikäli kuolema on ollut sairauden aiheuttama, kuolinsyy piti olla taulukointia varten lääkärin varmentama. Näin varmennetun kuolinsyyin seurakunnan pappi vei kuolinkirjaan ja sitä tietä yleiseen tilastointiin. Mutta varsinkin maaseudulla, missä ei ollut lääkäreitä paikalla määrittääkseen kuolinsyyin epäilyttäviissä tapauksissa, riippui papin enemmän tai vähemmän hyvästä tautien oireyhtymien tunteuksesta, miten luotettavia merkinnät kulloisessakin tapauksessa olivat. Näinollen tuontapaiset virheet kulkeutuivat tilastoihin ja taulukoiden kuolleisuusryhmät jäivät enemmän tai vähemmän luotettaviksi.

Maaseudulla oli noin 50 piirilääkäreitä, joten keskimäärin oli piirilääkäri 36.000 asukasta kohti. Toisinsanoen piirit olivat liian suuria, jotta piirilääkäri voisi suorittaa kirjaamisen ja jokaisen kuolinsyyin rekisteröimisen. Kun itsenäistä kunnallishallintoa ei vielä ollut, ei sitäkään tietä voitu odottaa luotettavia kunnallisia tilastoja. Tätä taulukkoaan tehdessään v. 1872 F J Rabbe vain saattoi toivoa, että tulevat ajat toisivat tullessaan joltisenkin luotettavan tilastoinnin. Nykyään käytössä oleva Kuolinsyynimistö on Lääkintöhallituksen antama ja vahvistama 19.11.1952 ja se on täyttänyt edellämainitun huolellista työtä tehneen ja viisaan kamarineuvoksen toiveen.

Kuitenkin olemme tässä esityksessä ja yleensä sukututkimuksissamme pakotettuja turvautumaan näihin papiston laatiin kuolinsyytilastoihin. Suomen Sukututkimusseuran selväkieliset historiankirjat takaavat, että näitä kuolinsyymerkintöjä eri seurakunnissa todella tutkitaan.

Ennenkuin käymme tähän taulukkoon vuosikymmeneltä 1851-1860, joka koskee kuolinsyitä maassamme kyseisenä aikana sekä niiden henkilöiden lukumäärää, jotka vuosittain ovat menehtyneet näihin lueteltuihin sairauksiin ja tapaturmiin, on meidän tutustuttava tunnusmerkkeihin jotka samassa yhteydessä on sopivasti syytä pitää mielessä ja ne ovat:

**Väestömäärä:** Maamme asukasluku oli tuon kymmenluvun, latinaksi decenniet siis : decenniet 1851-1860 alkaessa 1.636.915 henkeä ja sen lopussa 1.745.910 henkeä. Asukasmäärän kasvu oli näin kaikkiaan 108.995 henkeä. Se oli siis nettokasvua. Näissä summissa on mukana maamme evankeelisluterilaiset, kreikkalaiskatoliset sekä roomalaiskatoliset. Mutta koske kuolleisuustaulukot selvittävät tässä suhteessa vain protestantteja, on pakko tässä yhteydessä laskea, että mainitun vuosikymmenen alussa oli heitä 1.589.771 ja lopussa 1.705.735, jolloin kasvua oli 115.964.

Syntyneitä oli 589.166 ja kuoleiden lukumäärä ainoastaan 471.199. Siten nettomäärä kasvulle oli protestanttisissa seurakunnissa 117.967, joten muuttotappio nykyaikaisesti sanottuna olisi 2.003 henkeä.

Ortodoksisen tai F J Rabben mukaan kreikkalaiskatolisen väestön vähennys samaan aikaan oli ilmoitettu 6.983 henkeä. Kun kreikkalaiskatolisten seurakuntien ilmoittamat kuolleisuusmäärät erosivat vuosittain niin paljon toisistaan, on otaksuttavaa etteivät heillä kaikki seurakunnat pitäneet lainkaan kuolinsyytilastoa tai sitä ilmoittaneet. Kreikkalaiskatolisten kokonaismäärä samoin pääasiassa Viipurissa olleen roomalaiskatolisen seurakunnan jäsenten kokonaismäärä oli niin pieni ettei heidän puuttuminen tee estettä hyvän kokonaiskuvan saamiselle väestöstä, vaikka tyydymme protestanttisten seurakuntien antamiin lukuihin.

Protestanttisissa seurakunnissa tämän vuosikymmenen aikana kuolleet 471.199 henkeä jaamme ensiksi seuraaviin ryhmiin:

|                                     |            |
|-------------------------------------|------------|
| - syntyessään heikokuntoiset        | 702 henkeä |
| - vanhuuden heikkoustilat           | 41.449     |
| - ilmoitetut sairaudet              | 345.538    |
| - ilmoittamatta jätetyt sairaudet   | 66.233     |
| - tapaturmat, onnettomuudet ja sota | 17.275     |
| - yhteiskunnasta poistetut          | 2          |
| civil mortui                        |            |

Seuraava jaotus osoittaa meille, kuinka ihminen tuolloin oli vielä paljolti riippuvainen luonnon ja kohtalon oikuista. On vielä muistettava se seikka, että kuolleisuusmäärä oli vuosittain alttiimpi vaihteluille kuin syntyvyyسمäärät. Jaamme ilmoitetut sairaudet 345.538 tapasta seuraavasti ja huomioimme edelläsanan mukaisesti kulkutauteihin kuolleiden suuren määrän.

|                                                     |                 |
|-----------------------------------------------------|-----------------|
| 1. kulkutauteihin kuolleet                          | 159.228 tapasta |
| 2. vaivoihin, siis podettuihin sairauksiin kuolleet | 186.310         |
|                                                     | <hr/> 345.538   |

|                         |        |  |
|-------------------------|--------|--|
| Kulkutaudit:            |        |  |
| punatauti               | 43.431 |  |
| lavantauti              | 25.992 |  |
| hinkuyskä               | 24.254 |  |
| kova kuume              | 18.529 |  |
| tuhkarokko              | 12.909 |  |
| tulirokko               | 11.069 |  |
| isorokko                |        |  |
| kurkkumätä              | 6.988  |  |
| kolera                  | 4.114  |  |
| keltakuume kulkutautina | 81     |  |
| karjarutto              | 6      |  |

|                                |        |
|--------------------------------|--------|
| Vaivat, sairaudet: keuhkotauti | 43.071 |
| vesipöhö                       | 34.451 |
| rintakuume                     | 30.331 |
| mahavaiva                      | 20.161 |
| halvaus                        | 17.612 |
| horkka(malaria)                | 9.146  |
| kolik suolikivut               | 8.362  |
| haavat                         | 5.539  |
| kaulavuoto                     | 4.572  |
| kihti, luuvalo                 | 3.890  |
| kaatumatauti                   | 2.871  |
| riisitauti                     | 2.119  |
| syöpä                          | 1.491  |
| kivitauti                      | 772    |
| tyrät                          | 744    |
| sukupuolitauti                 | 531    |
| verenvuoto                     | 354    |
| elefanttitauti                 | 138    |
| vetotauti                      | 122    |
| mielisairaus                   | 28     |
| sydänvika                      | 3      |
| sydänkipu                      | 2      |

Tarkastelkaamme sitten tarkemmin noita onnettomuuksia, joita oli 17.277. Kun laskemme 2 karkoitettua (civil mortui) mukaan, niin saamme seuraavan luettelon:

|                                               |       |
|-----------------------------------------------|-------|
| kuollut synnytyksessä                         | 5.698 |
| murhaajien ja imettäjien tukehduttamat        | 374   |
| murhattu                                      | 503   |
| itsemurha                                     | 715   |
| kuollut tapaturmissa                          | 921   |
| hukkuneet                                     | 5.845 |
| salamaniskuihin                               | 70    |
| tukehtuneet savuun tai<br>palaneet kuoliaaksi | 746   |
| kuollut nälkään                               | 8     |
| kaatunut kuoliaaksi                           | 457   |

|                                                     |        |
|-----------------------------------------------------|--------|
| paleltunut hengiltä                                 | 286    |
| ruhjoutunut hengiltä                                | 781    |
| kuollut tuntemattomasta syystä                      | 407    |
| kuollut voimakkaan paineen syystä                   | 339    |
| kuollut käärmeeen puremiin tai<br>ruokamyrkytykseen | 52     |
| menehtynyt metsään                                  | 31     |
| menehtynyt eläinten vahingoittamina                 | 21     |
| kaatunut sodassa                                    | 13     |
| karkotettu Siberiaan                                | 2      |
|                                                     | <hr/>  |
|                                                     | 17.277 |

Tämän jälkeen tulemme yksityiskohtaisempaan taulukkoon, jossa on hieman muutettu onnettomuuksissa ja sodassa kaatuneiden luettelointia ja Siberiaan lähetetyistä yksi on siviilipuolen ja yksi sotaväen tapaus, yhteensä 2 kuten edellä. Luettelo on erillisenä, mutta pyydän saada suomentaa tuon vuosikymmenen tautinimistöä taulukkojärjestyksessä.

**Kuolinsyyt protestanttisissa seurakunnissa  
decenniet 1851-1860, Suomen Suuriruhtinaskunnassa.**

|                                   |                                                                   |
|-----------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| barnsbörd                         | lapsenpäästö, synnytys                                            |
| blodflöde                         | verenvuoto                                                        |
| blodhostning, lungsot,<br>tvinsot | veriyskä, keuhkotauti,<br>näivetystauti                           |
| bräck                             | tyrä                                                              |
| bukref, kolik, förstopning        | mahavaivat, suolivaivat,<br>suolitukokset                         |
| elfkarlebysjukan,<br>elefantiasis | elefanttitauti                                                    |
| fallandesot, convulsioner         | kaatumatauti, kouristukset                                        |
| frosse, älta                      | horkka, malaria, vilutauti                                        |
| gikt, led, torrverk               | kihti, luuvalo jäsen<br>-nivel, jäsen-kuivasärky                  |
| halsfluss                         | kaulavuoto (usein tbc rauhaset)                                   |
| hetsig feber                      | jokin kuume (Vanhan Saarijärven<br>historiassa) kova korkea kuume |



|                              |                                                         |
|------------------------------|---------------------------------------------------------|
| hjertsprång, tandsprickning, | sydänkipu, hammasrikko,                                 |
| magref, maskar               | mahakipu, matoja                                        |
| håll ock stygn, bröstfeber   | tuska, pistos, rintakuume                               |
| kihhosta                     | hinkuyskä                                               |
| koppor joskus smittkoppor    | isorokko                                                |
| kräfta                       | syöpä                                                   |
| messling                     | tuhkarokko                                              |
| ner-och rötfeber             | lavantauti (Den nya Läke-<br>vetenskapen s. 253. 1906.) |
| risen eller engelska sjukan  | riisitauti                                              |
| rödsot                       | punatauti<br>(sot soten = tauti =<br>sjukan, sjukdom)   |
| skarlakansfeber              | tuli-rokko                                              |
| stenplåga, vattenstämma      | kivिताuti, vesiumpi                                     |
| strypsjuka                   | kurkkumätä                                              |
| slag och stickfluss          | halvaus, pistostulehdus                                 |
| sår, bulnader, bölder,       | haava, ajos, paiseet,                                   |
| rosen, kallbrand             | ruusu, kuolio                                           |
| vattsot, andtäppa,           | vesipöhhö, hengenahdistus,                              |
| skörbjugg, gulsot            | keripukki, keltatauti                                   |
| venerisk sjukdom             | veneeriset-sukupuolitaudit                              |
| ålderdomssvagheth            | ikäheikkoudet                                           |
| oangifven sjukdom            | ilmoittamattomat sairaudet<br>(sairaus)                 |
| olyckshändelser              | tapaturmat, onnettomuudet                               |
| svagheth vid födseln         | syntymäheikkous                                         |
| dragsjuka                    | vetotauti                                               |
| gula febern utomlands        | kulkutaudinluonteinen kelta-<br>tauti                   |
| kolera                       | kolera (aasialainen tavl.)                              |
| hjärtfel blåsot              | sydänvika, sinisyys                                     |
| mani, hysteri, sinnessjukdom | kiihko-(masennusmielिताuti)<br>hysteria, mielिताuti     |
| kardialgi                    | sydänkipu                                               |
| boskapspest, vattuskräck     | eläinrutto, vesikauhu                                   |
| försänd till Sibirien        | karkoitettu Siberiaan                                   |
| supad i krig                 | sodassa kaatunut                                        |

Tabell öfver sjukdomarnes letalitet i

| Döde inom protestantiska församlingarne i   | 1851  | 1852  | 1853  | 1854  | 1855  | Summa  |
|---------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|--------|
| Barnsörd                                    | 477   | 508   | 531   | 534   | 617   | 2,667  |
| Blodflöde                                   | 49    | 42    | 67    | 26    | 29    | 213    |
| Blodhostning, lungsot, rvinssot             | 3,499 | 4,178 | 4,006 | 3,930 | 4,694 | 20,307 |
| Bräck                                       | 75    | 86    | 70    | 46    | 73    | 390    |
| Bukref, kolik, förstoppning                 | 756   | 827   | 767   | 737   | 878   | 3,965  |
| Elfkarlebsjukan eller Elephantiasis         | 10    | 30    | 14    | 11    | 15    | 80     |
| Fallandesot och convulsioner                | 248   | 280   | 221   | 246   | 282   | 1,277  |
| Froste, ältä                                | 124   | 155   | 260   | 684   | 2,311 | 3,540  |
| Gikt, led- och torrvar                      | 387   | 420   | 345   | 348   | 440   | 1,940  |
| Halsfluss                                   | 255   | 284   | 586   | 496   | 444   | 2,055  |
| Hetsig feber                                | 1,722 | 2,036 | 1,868 | 1,502 | 2,292 | 9,420  |
| Hjertsprång, tandsprickning, magref, maskar | 1,905 | 2,120 | 2,029 | 1,951 | 1,984 | 9,999  |
| Hüll och stygn, bröstfeber                  | 2,802 | 3,346 | 2,650 | 2,505 | 3,382 | 14,775 |
| Kkhosta                                     | 2,176 | 2,272 | 2,456 | 1,849 | 2,005 | 10,758 |
| Koppot                                      | 625   | 506   | 655   | 834   | 2,138 | 4,848  |
| Kräfta                                      | 133   | 135   | 146   | 159   | 157   | 730    |
| Messling                                    | 1,334 | 1,761 | 1,569 | 630   | 1,654 | 6,977  |
| Nert- och ruffefer                          | 1,770 | 1,614 | 1,313 | 1,255 | 2,203 | 8,155  |
| Rusen eller Engelska sjukan                 | 238   | 238   | 243   | 185   | 173   | 1,077  |
| Rödsot                                      | 1,715 | 8,930 | 4,070 | 4,770 | 4,526 | 24,026 |
| Skarlakansfeber                             | 470   | 672   | 3,843 | 1,525 | 1,391 | 7,641  |
| Stenplåga, vattenstämma                     | 62    | 75    | 64    | 71    | 65    | 337    |
| Sorpsjukan                                  | 203   | 370   | 535   | 375   | 411   | 1,892  |
| Slag och stöckfluss                         | 1,755 | 1,906 | 1,710 | 1,561 | 1,849 | 8,781  |
| Sår, bulnader, bölder, rusen, kallbrand     | 502   | 495   | 549   | 436   | 573   | 2,545  |
| Vattensot, andtappa, skörbjugg, gulsot      | 2,834 | 3,343 | 3,421 | 3,151 | 3,555 | 16,304 |
| Yenerisk sjukdom                            | 54    | 30    | 54    | 42    | 63    | 243    |
| Ålderdomssvaghet                            | 3,674 | 4,491 | 4,081 | 3,779 | 4,858 | 20,883 |
| Öangifven sjukdom                           | 6,579 | 7,073 | 6,778 | 6,346 | 7,030 | 33,815 |
| Ölfvskändelser                              | 1,242 | 1,194 | 1,096 | 1,202 | 1,154 | 5,888  |
| Svaghet vid födseln                         | 44    | 21    | 38    | 32    | 50    | 185    |
| Dragsjukan                                  | 16    | 26    | 10    | 6     | 5     | 63     |
| Gula febern utomlands                       | 25    | 6     | 8     | —     | —     | 39     |
| Kulera                                      | —     | 6     | 2,950 | 395   | 90    | 3,647  |
| Hjertfel, blåsot                            | —     | 2     | —     | —     | —     | 2      |
| Mani, hysteri, sinnessjukdom                | —     | 5     | 1     | 6     | 6     | 18     |
| Kardialgi                                   | —     | —     | 2     | —     | —     | 2      |
| Buskapspest, vattuskräck                    | —     | —     | 2     | —     | —     | 2      |
| Föränd till Sibirien                        | —     | —     | 1     | —     | —     | 1      |
| Stupad i krig                               | —     | —     | —     | —     | 4     | 4      |

Summa 37,930 49,581 48,779 41,870 51,410 229,400

Döde inom Grekiska försam. 1,257 1,351 65 1,028 2,588 5,693

Total 39,197 49,736 48,844 43,498 53,998 235,183

Storförstendömet Finland åren 1851—1860.

| 1856   | 1857   | 1858   | 1859   | 1860   | Summa   | Total   |
|--------|--------|--------|--------|--------|---------|---------|
| 633    | 528    | 679    | 601    | 590    | 3,031   | 5,698   |
| 23     | 24     | 29     | 31     | 34     | 141     | 354     |
| 4,979  | 4,575  | 4,514  | 4,113  | 4,383  | 22,704  | 43,071  |
| 69     | 56     | 77     | 78     | 74     | 354     | 744     |
| 938    | 870    | 823    | 870    | 890    | 4,397   | 8,302   |
| 13     | 16     | 10     | 13     | 6      | 58      | 138     |
| 288    | 310    | 302    | 319    | 375    | 1,594   | 2,871   |
| 2,896  | 459    | 400    | 800    | 1,051  | 5,006   | 9,146   |
| 445    | 302    | 346    | 373    | 384    | 1,950   | 3,890   |
| 512    | 438    | 423    | 324    | 820    | 2,517   | 4,572   |
| 2,354  | 1,786  | 1,583  | 1,628  | 1,458  | 9,109   | 18,529  |
| 1,067  | 2,000  | 2,131  | 2,072  | 1,993  | 10,163  | 20,161  |
| 3,246  | 3,355  | 3,185  | 2,833  | 2,897  | 15,556  | 30,331  |
| 2,395  | 4,158  | 2,897  | 1,805  | 2,241  | 13,496  | 24,254  |
| 2,105  | 1,821  | 535    | 717    | 743    | 6,221   | 11,069  |
| 142    | 153    | 162    | 149    | 701    | 1,491   | 1,491   |
| 2,415  | 2,155  | 367    | 312    | 683    | 3,932   | 12,909  |
| 3,480  | 3,317  | 5,347  | 3,366  | 2,127  | 17,837  | 25,992  |
| 239    | 200    | 195    | 143    | 165    | 1,042   | 2,119   |
| 3,100  | 7,575  | 4,480  | 2,624  | 1,626  | 19,405  | 43,431  |
| 2,018  | 1,134  | 388    | 270    | 404    | 4,214   | 11,855  |
| 81     | 81     | 91     | 102    | 435    | 772     | 772     |
| 495    | 463    | 380    | 950    | 2,808  | 5,006   | 6,988   |
| 1,877  | 1,715  | 1,749  | 1,796  | 1,694  | 8,831   | 17,612  |
| 632    | 560    | 573    | 575    | 654    | 2,994   | 5,539   |
| 3,934  | 3,831  | 3,517  | 3,705  | 3,160  | 18,147  | 34,451  |
| 55     | 44     | 53     | 33     | 33     | 218     | 531     |
| 4,409  | 4,538  | 4,136  | 3,644  | 3,419  | 20,560  | 41,449  |
| 7,086  | 6,856  | 7,016  | 5,392  | 5,408  | 32,418  | 60,233  |
| 1,117  | 1,165  | 1,069  | 1,160  | 1,175  | 5,606   | 11,574  |
| —      | 69     | 125    | 150    | 173    | 517     | 702     |
| 10     | 13     | 15     | 15     | 6      | 59      | 122     |
| 1      | 5      | 29     | 6      | 1      | 42      | 81      |
| 109    | 70     | 167    | 88     | 27     | 467     | 114     |
| —      | —      | 1      | —      | —      | 1       | 3       |
| 3      | 2      | 2      | 2      | 1      | 10      | 28      |
| —      | —      | —      | —      | —      | —       | 2       |
| 3      | 3      | —      | —      | 1      | 4       | 6       |
| —      | —      | —      | —      | —      | —       | 1       |
| —      | —      | —      | —      | —      | —       | 4       |
| 55,106 | 55,043 | 48,418 | 41,327 | 41,815 | 241,709 | 471,199 |
| 2,332  | 100    | 2,022  | 1,042  | 1,298  | 7,394   | 13,087  |
| 57,438 | 55,143 | 50,440 | 42,969 | 43,113 | 249,103 | 484,286 |